

Małgorzata Kropiwiec

TEMAT: KULTURA RENESANSU

CZAS: 90 minut

CELE OGÓLNE:

- zaznajomienie uczniów z cechami kultury renesansowej
- zaznajomienie ze dziełami sztuki renesansowej
- ukazanie zależności między kulturą a sztuką renesansową

CELE SZCZEGÓŁOWE:

- uczeń potrafi wymienić cechy sztuki renesansowej
- potrafi wyjaśnić pojęcia: antropocentryzm, humanizm, mecenat, pawana, irenizm, reformacja, sfumato.
- potrafi wymienić nazwiska najważniejszych artystów renesansowych
- potrafi określić swój stosunek do prezentowanych dzieł

METODY: wykład, prezentacja, dyskusja, krzyżówka

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- Płyty z muzyką renesansu (przedstawiciele: Orlando di Lasso, Giovanni Pierluigi da Palestrina)
- Kolorowe reprodukcje formatu A3 przedstawiające obrazy i rzeźby epoki renesansu
- Albumy zawierające przykłady architektury renesansu
- Tablica zestawiająca cechy sztuki średniowiecza i renesansu
- Tablica zestawiająca nazwiska i tytuły omawianych dzieł

FORMY PRACY: grupowa, zespołowa i indywidualna

(spis literatury – załącznik 2)

PRZEBIEG ZAJĘĆ

I. WPROWADZENIE

1. Każdy uczeń otrzymuje krzyżówkę (załącznik 1- w celu: przypomnienia wcześniejszych wiadomości, sprawdzenia stanu wiedzy uczniów, jest to także wprowadzenie w zajęcia oraz może służyć jako notatka z zajęć.
2. Marcel Duchamp, XX – wieczny artysta i skandalista, napisał kiedyś: „W słowie gotyk tkwi katedra, w słowie renesans – Mona Lisa, w słowie barok – Rubens”. Na zajęciach z renesansu będziemy analizować obraz „Mona Lisa”, zanim jednak do tego przejdziemy, poznamy czasy i warunki w jakich ten obraz powstawał.
3. Renesans jest kolejną epoką po średniowieczu. Nazwa *renasans* narodziła się w oświeceniu we Francji. Sam renesans narodził się w XIV wieku we Włoszech. Twórcą nazwy był Giogrio **Vasari**. Po włosku renesans brzmi *rinascimento*, i słowo to wzięło się od czasownika *nascere* – rodzić się i słówka *re* – ponownie. Po polsku nazwa ta brzmi: odrodzenie. Nazwa ta nawiązuje do odrodzenia się antycznych ideałów i wzorów, zarówno w kulturze jak i we sztuce. Okres ten trwał we Włoszech do XVI wieku w Europie Środkowej i zachodniej nawet do lat 30 wieku XVII.
4. Był to czas wielkich odkryć i podróży. W tym okresie Diaz dociera do Przylądka Dobrej Nadziei, Vasco da Gamba dociera do Indii a Magellan opływa Ziemię dookoła. Do najważniejszych faktów należą: odkrycie Ameryki 1492 roku przez **Kolumba** oraz wynalazek **druku** Jana Gutenberga z 1450 roku. Z polskich znakomitych odkrywców, człowiekiem renesansu

był twórcą dzieła: „O obrotach sfer niebieskich” **Mikołaj Kopernik**. Jego poglądy popierał Giordano Bruno, który w roku 1592 został uwięziony przez inkwizycję i spalony na stosie w 1600 roku.

5. Wierzę, że nazwiska Reja, Kochanowskiego i Szekspira nie są wam obce – wyszło to w krzyżówce... dlatego nurt literatury raczej pominiemy; ze względu na dość szerokie omówienie go na lekcjach języka polskiego.
6. Często mówi się o renesansie w opozycji do średniowiecza. Jakie zatem były główne różnice między tymi dwoma epokami?

ŚREDNIOWIECZE:	RENEANS:
Teocentryzm	Antropocentryzm (Przeciwieństwo średniowiecznego teocentryzmu. Renesansowi artyści, myśliciele, filozofowie zaczęli analizować takie problemy jak: pozycja człowieka w świecie, przyroda, obyczajowość. Pojawia się i dominuje tematyka świecka, a bohaterem jest: ziemianin, dworzanin i poeta.)
Tematy w sztuce: Bóg, śmierć, święci, praktyki religijne	Tematy w sztuce: człowiek, natura, obyczaje – humanizm (Nazwa prądu, który przyniósł fascynację człowiekiem i wszystkimi sprawami związanymi z życiem ludzkim. Swoimi korzeniami prąd ten tkwi w antyku. Jest w nim wiara w potęgę rozumu ludzkiego oraz przeświadczenie o konieczności poznania człowieka i praw rządzących przyrodą.) Od słowa humanizm powstały dwa inne humanitas i humanitoria . Pierwsze oznaczało wszechstronne, kierowane, harmonijne formowanie osobowości oraz twórczych zdolności człowieka. Drugie to była nazwa na nauki humanistyczne, uprawiane na wielu uniwersytetach europejskich, w tym w liczącej się Akademii Krakowskiej, od 1400 roku zreformowanej.
Uniwersalizm Europy – jeden język - łacina, jedna religia, jeden Bóg	Zaczyna się liczyć, to co narodowe – dzieła w językach narodowych, rozwój państw
Anonimowy artysta	Sławny artysta – uczony, człowiek renesansu. Artysta to człowiek wykształcony, który stara się odkryć prawa rządzące światem. To w renesansie zaczynają się badania nad światłem – cieniem oraz odkrycie PERSPEKTYWY. Instytucja mecenatu - opieka nad nauką i sztuką sprawowana przez państwo, instytucję lub jednostkę. Największym mecenasem sztuki w XV wieku była rodzina Medici (Medyceuszy), nieoficjalnych władców Florencji. Nazwa mecenat powstała od imienia rzymskiego polityka z I w p.n.e. – Mecenas - opiekuna artystów.
Wzorce osobowe: rycerz chrześcijański, święty – asceta, doskonały władca	Wzorce osobowe – humanista, ziemianin – „człowiek pościwy” i wzorowy dworzanin
Ideał ubóstwa	Wartość pieniądza

7. Renesans a antyk i średniowiecze. To, że w renesansie odkryto tyle wspaniałych rzeczy nie pozostaje bez związku z epoką średniowiecza. Odrodzenie nie odcięło się całkowicie od średniowiecza. Leonardo da Vinci częściej korzystał z wiedzy średniowiecznej niż antycznej. Dzięki sztuce drukarskiej możemy zauważyć, że drukowano, a w ten sposób chroniono i ocalano od zapomnienia dzieła średniowieczne (np.: do druku łacińskiego Statutu Łaskiego z 1560 roku, drukarz Jan Haller opublikował tekst „Bogurodzicy”). Wraz z tymi drukami do świadomości renesansowych

czytelników docierały również informacje o gatunkach średniowiecznych i o wartościach tej epoki. Mówi się o renesansowej zasadzie gromadzenia dóbr przeszłości. Według ludzi renesansu wartości dziedziczone po poprzednikach stanowią pewną sumę spadkową, którą należy chronić i pomnażać. Renesans nie „odkrył” antyku tak, jak odkrywa się nowe, nieznane dotąd ludy. Wiadomo, bowiem, że uczone średniowiecze miało rozleglejszą wiedzę o starożytności. Jednak ta średniowieczna wiedza o antyku, była chaotyczna, niepokładana, w renesansie odkrywano „duszę” antyku, poukładano wiedzę o starożytności i starano się na kanonie starożytnym opierać wzorce sztuki renesansowej.

8. Skoro już wiemy, jakie były renesansowe wzory warto wspomnieć, że mogły być one realizowane w rzeczywistości, w stopniu znacznie łatwiejszym niż wzorce średniowieczne. Typowym renesansowym humanistą był Jan Kochanowski, życie wzorowego szlachcica – ziemianina wiódł Mikołaj Rej, a dworzanina Kochanowski w okresie pracy w kancelarii królewskiej na dworze Zygmunta Augusta. Jak widać po nazwiskach, co również mam nadzieję wyszło w naszej krzyżówce, mamy polskich, wybitnych przedstawicieli renesansu. Ważne, aby o tym pamiętać, że od samego średniowiecza, Polska może się szczycić wspaniałymi twórcami, lub jeżeli nie znamy ich nazwisk: dziełami z kręgu literatury, malarstwa, architektury, rzeźby. Praktycznie na każdym polu kultury, w każdej epoce mieliśmy swoje „pięć minut”.

II. ŻYCIE W RENESANSOWEJ EUROPIE

1. Z typem dworzanina na pewno macie jakieś skojarzenia... Co można robić mieszkając na dworze? Oczywiście prowadzić bujne życie towarzyskie. To właśnie wtedy, w tamtych czasach ono kwitło najwyraźniej. Spotykano się na balach, tańczono wtedy słynne tańce, takie jak **pawana** i galiarda. W *pawanie*, mającej formę pochodu, tancerze prezentowali swe dostojeństwo, a także piękne ubiory. Poruszali się ruchem wahadłowym do przodu i do tyłu, stawiając niezbyt skomplikowane; wyraźnie akcentowane kroki, starając się przez cały czas zachować wyniosłą i pełną godności postawę. Po niej następowała zazwyczaj *galiarda*, żywy i skoczny taniec, wykonywany często do tej samej melodii, co pawana, granej jednak w dużo szybszym tempie, podstawowym elementem był pięciokrok: składający się z czterech małych podskoczków i jednego dużego przeskoku zakończonego na dwóch nogach. W tym tańcu występowało również podnoszenie się na palcach i wyrzucanie nóg w różnych kierunkach. Tancerze popisywali się przed partnerkami solówkami, starając się zatańczyć jak najtrudniejszą kombinację kroków. Epoka ta wydaje się nam być jak na swoje lata bardzo nowoczesną i wyzwoloną w porównaniu ze średniowieczem, ale co może zdziwić współczesne feministki to epoka, w której na tak wielką skalę zaczęto interesować się i być może przejmować urodą i wizerunkiem kobiety. Na to, że tańczono tak, a nie inaczej wpływ miała oczywiście ówczesna moda. W wieku XV i XVI fakt, że technika tańca koncentrowała się głównie na ruchach stóp wynikało z ograniczenia ciała gorsetami, kryzami i mocno sznurowanymi kaftanami. Dodatkowym utrudnieniem były szpady, rękawiczki i wachlarze, którymi należało umieć się posługiwać podczas tańca we właściwy sposób. W tańcu nie

można było improwizować. Pojawił się schemat i stylizacja ruchów. Taniec jak całe życie dworskie podlegał prawą etykiety. W Polsce rozwijał się taniec *chodzony* – *goniony* – pierwszy w rytmie dwumiarowym – wolny, drugi w rytmie trójmiarowym – szybki.

2. Wiedząc, że epoka ta „uwielbiała człowieka”, że były bale, zabawy dworskie, mieszkało się w pałacach, zamkach, ucztowało się... Z jaką filozofią mogły łączyć się ówczesne czasy? Już mówiliśmy o antropocentryzmie, jako przeciwieństwie do teocentryzmu, o humanizmie jako o głównym prądzie, ale który z filozofów mówił w swoich poglądach o przyjemności - o przyjemności duchowej i intelektualnej, o tym, że największym dobrem jest brak cierpienia. Tym filozofem był *Epikur*, i do jego poglądów renesans, szczególnie początkowy, mocno nawiązywał. Kierowało to, bowiem humanistów w stronę zainteresowań doczesnych, zwracało ich uwagę na świat, na wspaniałe dzieło Boga – naturę. W późniejszym renesansie wyrażano konieczność rozumowego spoglądania na świat, uwolnionego od zbędnych emocji, czyli stoicyzm.
3. Drugim nurtem filozoficznym obok epikureizmu, bardzo istotnym dla renesansu był **irenizm**. Nazwa tego ruchu pochodzi od greckiego słowa *eirene* – pokój. Tendencja ta pojawiła się w wyniku reformacji i rozłamu w kościele katolickim. Irenizm to dążenie do przywrócenia w świecie chrześcijańskim jedności poprzez wzajemne ustępstwa doktrynalne. Prekursorem idei irenizmu w Europie był Erazm z Rotterdamu. W Polsce gorliwymi zwolennikami myśli o pokoju byli J. Łaski i Andrzej Frycz Modrzewski. Erazm z Rotterdamu, uważał, że język jest najdoskonalszym środkiem porozumienia między ludźmi oraz umysłowej działalności człowieka. Od humanisty żądano znajomości greki, łaciny i hebrajskiego, aby mógł on wielkie dzieła czytać w orginale. Była wtedy uznawana zasada powrotu do źródeł – *ad fontes*.
4. Renesans to czas, w którym doskonale widać jak ludzie wyzwalają się spod więzów władców i Kościoła i chcą myśleć i decydować o sobie. To wtedy zaczynamy poznawać artystów po imieniu, wtedy zaczyna się malarstwo portretowe, wtedy co być może pamiętacie z historii powstają sejmiki ziemskie, ludzie chcą decydować o swoim losie. W renesansie narodziła się też **reformacja**. To ruch religijno – społeczno – narodowy, mający na celu reformację doktryn, czyli założeń i praktyk Kościoła rzymsko- katolickiego. Za początek reformacji uznaje się wystąpienie niemieckiego zakonnika, kaznodziei i teologa – Marcina Lutra, który w roku 1517 przybił do drzwi kościoła zamkowego w Wittenberdze 95 tez. Wypowiadał się w nich między innymi przeciwko odpustom (opłaty pobierane za odpuszczenie grzechów). Luter zyskał grono zwolenników, którzy przyjęli nazwę luteranie, protestanci. W Szwajcarii przebywał Francuz Jan Kalwin, który był w swych poglądach jeszcze bardziej radykalny niż Luter, wśród niego skupieni byli kalwini. Kalwinizm stał się oficjalną doktryną narodowo – państwową Kościołów ewangelicko – reformowanych, m.in. w Szwajcarii, Holandii i w USA. W Polsce odrębny odłam reformacyjny stanowili Bracia Polscy, czyli **arianie**, głosili kontrowersyjne poglądy: potępiali rozlew krwi, występowali przeciwko wojnę i karze śmierci... Pomyślcie jak te poglądy mogły być przyjmowane w epoce, w której wykonano najwięcej spaleń na stosach... Arianie uważali ponadto, że należy znieść pańszczyźnianę i poddaństwo chłopów oraz, że wszelkim innowiercom należy się tolerancja. Tak na

prawdę to narazili się oni wszystkim: obrońcom państwa, szlachcie i kościołowi. Arianie doskonale rozwinęli oświatę. Ich szkoły w Pińczowie i Lublinie, były na bardzo wysokim poziomie. Jednak niechęć do arian była ogromna. W 1658 roku zostali ustawą sejmową, siłą „nawróceni” na katolicyzm, a oporni, (czyli większość) wygnani z kraju. Ich majątki skonfiskowano, doprowadzając do całkowitego zniszczenia tego odłamu.

5. **Kontrreformacja** była odpowiedzią na reformację. Kościół katolicki poczuł się bardzo zagrożony, opracował, więc całą strategię przeciwdziałania fali protestantyzmu. Przeprowadzono szereg reform wewnętrznych, uzdrawiając sytuację w łonie katolicyzmu, ale przede wszystkim na soborze trydenckim (1545 – 1563), wytyczono plany walki z innowiercami i wykorzystania **dorobku kultury** humanistycznej do celów religijnych.

III. MUZYKA RENESANSU

1. *Muzyka* jako jeden z przejawów kultury humanistycznej okazała się świetnym nośnikiem wartości propagowanych przez kontrreformację. Można powiedzieć, że muzyka była zdominowana przez kościół. $\frac{3}{4}$ Tworzonej muzyki, to była muzyka kościelna, a $\frac{1}{4}$ to muzyka - świecka. Co nowego to to, że w renesansie pojawia się czterogłos (bas, tenor, alt i sopran). Istotną staje się polifonia. Do form kościelnych należały: motet i msza, do świeckich madrygał i chanson. W renesansie pojawiła się muzyka instrumentalna, niecierpiana przez kościół. W kościele śpiewano polifonię wokalną a capella. Kościół uważał, że muzyka wspomagana instrumentami jest barbarzyńska. Organy do kościołów zostały wprowadzone dzięki wyznaniu protestanckiemu. To dzięki reformacji mamy również pieśni w swoim własnym języku. Renesans to jedyna epoka, w której spotkamy się z tak rozwiniętą wielogłosowością sztuki wokalne. Później w baroku, zainteresowanie przeniesie się bardziej w stronę wielkich kompozycji wokalne – instrumentalnych.
2. Kolebką muzyki renesansowej były Włochy. Były w niej dwie istotne szkoły:
 - a. Szkoła *wenecka* – dominowało w niej tworzenie muzyki świeckiej, stosowano instrumenty, kompozycje miały charakter wokalne – instrumentalny. Prezentacje odbywały się w Kościele św. Marka w Wenecji. Tworzono utwory ilustracyjne: tak, że można było usłyszeć pewne zjawiska dziejące się w rzeczywistości: Clement Jannequin („Na farmie”), Giovanni Gabrieli. Muzyka ta była oparta na tradycjach narodowych.
 - b. Szkoła *rzymska*, która funkcjonowała blisko Watykanu, była zależna od niego, jej przedstawiciele nie mogli komponować utworów świeckich.

W szkole tej mamy największych przedstawicieli muzyki renesansowej:

Orlando di Lasso- tworzył madrygały i świeckie i religijne, lubił posługiwać się instrumentami, stworzył około 2000 kompozycji. Nadano mu przydomek „książę muzyki”. Części jego kompozycji nigdy nie poznamy, ponieważ musiał się wyrzec swoich świeckich utworów poprzez publiczne spalenie.

Giovanni Pierluigi da Palestrina – pisał wyłącznie utwory religijne, polichóralne, był ukochanym kompozytorem Watykanu. Jego twórczość była porównywana z twórczością Michała Anioła.

W Polsce, również mamy się czym pochwalić. Wiele pieśni religijnych, będących pod dużym wpływem muzyki świeckiej, posiadało cechy ludowe i taneczne, np.: Psalmi – Mikołaja Gomółki, do słów Jana Kochanowskiego, których zbiór ukazał się drukiem w 1580 r. pt. „Melodie na psalterz polski”. Takie czerpanie ze źródeł ludowych pogłębiło nastrojowość psalmów i podkreśliło ich narodowy charakter.

Zygmunt Stary stworzył nadworną kapelę oraz co jest bardzo ważne: w połowie XVI wieku założył *Kapelę Rorantystów* (inaczej nazywana kapelą rorancką). Istniała ona przez trzy wieki, była wzorowana na kapeli sykstyńskiej, miała ona w kaplicy królewskiej na Wawelu, codziennie przed wschodem słońca śpiewać na głosy mszę Rorate.

IV. ARCHITEKTURA RENESANSU

1. Omawiając tak szeroko muzykę kościelną nie sposób nie wspomnieć o architekturze sakralnej. W renesansowej architekturze możemy spotkać sklepienia w formie kolebki. Zdobyte techniki umożliwiły wykonanie kopuł. *Kopuły* często były ustawione na bazie sześcianu, nazywanej trzonem. Na tej bryle umieszczony zostaje bęben kopuły, nad bębniem jest „latarnia” z oknami, a nad „latarnią” krzyż. Ściany stają się podstawowym elementem budownictwa.
2. W 1430 r. w klasztorze Sanct Gallen odnaleziono wielkie dzieło z dziedziny architektury rzymskiej z I w p.n.e – Marka Witruwiusza. Podstawowe hasło to architektura dla ludzi - dla potrzeb człowieka. Renesans w architekturze to zasadniczo budowle świeckie. Między rokiem 1450 -1478 w samej Florencji wzniesiono 30 pałaców w nowym stylu. Budowano ratusze, zamki i pałace. Na dobre zagościł arkadowy dziedziniec, loggia (wnętkowy balkon), stiuki, sklepienia kasetonowe. W wystroju wnętrz dominowały jasne barwy.
3. Do *cech* architektury renesansowej, należy wymienić: linie poziome, łuki okrągłe, kolumny greckie lub rzymskie połączone poziomym belkowaniem, parter inny od dwóch wyższych pięter, ściana była ważnym elementem budowy – często boniowana lub ze sgraffito, nad oknami różne ozdoby, między oknami dla ozdoby kolumny, portale bogato zdobione, dachy płaskie, szczyty zdobione esownicami lub attyką, arkady. Niektóre pałace posiadają krużganki z arkadami na piętrach.

Boniowanie – dekor. Opracowanie powierzchni muru przez ścięcie lub sprofilowanie krawędzi kam. Znane od starożytności; popularne od renesansu.

Sgraffito – technika zdobnicza stosowana w architekturze gł. Okresu renesansu, polegająca na nakładaniu na mur kilku warstw różnie zabarwionego tynku i zeszkrobaniu wg wzor warstw wierzchnich, dzięki czemu powstaje dwu – lub wielobarwna kompozycja; stosowana też do zdobienia naczyń ceramicznych.

Attyka – ścianka wieńcząca budynek, zasłaniająca dach, często o bogatej dekoracji architektoniczno- rzeźbiarskiej; znana od starożytności, popularna w renesansie.

Arkada – element architektoniczny złożony z łuku i dwóch podpór – kolumny, filary, słupy. *Kapitele* – głowice kolumn.

Loggia – (łodźdża) odrębny budynek, lub pomieszczenie, otwierające się arkadami na zewnątrz, występowała gł. W średniowieczu i w renesansie jako wgłębiony portyk w pałacach i willach, w XX wieku nazwa balkonu wnętrznego.

Portyk – zewnętrzna część budowli wysunięta ku przodowi, otwarta przynajmniej z jednej strony rzędem kolumn lub filarów, osłaniająca główne wejście, w starożytnej architekturze greckiej jako osobny budynek. W Polsce charakterystyczne dla pałaców i dworców z II połowy XVIII i w XIX wieku.

Stiuk – masa wykonana z zaprawy gipsowej lub gipsowo – wapiennej z kruszywem z dodatkiem pyłu marmurowego, piasku, jedno- lub wielobarwna, czasem złocona, służyła do ozdabiania w architekturze i wykonywania drobnych detali.

Krużganki – długi ganek kolumnowy lub filarowy (zwykle arkadowy), obiegający budynek, przeważnie wokół wewnętrznego dziedzińca.

W okresie renesansu zaczęto budować okna sięgające do podłogi nazywane **weneckimi**.
Zabytki sztuki renesansowej z dziedziny architektury:

EUROPA:	POLSKA:
1. Bazylika św. Piotra w Rzymie (arch.: Donato Bramante, projekt kopuły: Michał Anioł) 2. Pałac Minelli w Wenecji	1. Kaplica Zygmuntowska na Wawelu, arkadowy dziedziniec na Wawelu, Sukiennice 2. Ratusz w Poznaniu 3. Zamek w Niepołomicach 4. Dwór w Szymbarku

V. RZEŻBA RENESANSU

1. Już wiemy, że renesans nawiązywał zarówno do średniowiecza jak i do antyku. Dowodem na to niech będzie wiersz:
Com'esser, Donna, puó quel c'algun vede

Jak może, pani, być, co z doświadczenia
Znane, że dużej przetrwa rzeźba żywa,
Którą dłoń z głazu twardego wyrzywa,
Niż twórca, co go czas w popiół zamienia?

Przyczynę skutek trwałością zacienia,
Więc sztuka walkę z naturą wygrywa.
Wiem, bowiem z pięnym posągiem tak bywa:
Czas i śmierć dziełu bronią istnienia.

Więc mogę dwoje nas, czy w skały łonie,
Czy w barwach, długim obdarzyć żywotem,
Moją i twoją twarz, kształtując, pani.

Tak że i w tysiąc lat po zgonie
Świat ujrzy piękność twą i mą nędzotę
I że kochałem ciebie, mnie nie zgani.

/ przełożył Leopold Staff/

Średniowiecze miało dwa główne hasła: jedno „Pamiętaj o śmierci” i drugie? ... „Nie wszystek umrę.” To drugie widoczne jest w tym wierszu i co bardzo ważne... przetrwało do okresu baroku, a objawiało się między innymi malowaniem autoportretów i w twórczości Jana Andrzeja Morsztyna i Daniela Naborowskiego.

2. Zaprezentowany wiersz został napisany przez: **Michała Anioła Buonarottiego**, (1475 – 1564) – włoskiego rzeźbiarza, malarza, architekta i poetę; który wyrzeźbił: „Pietę”, „David”, posągi Mojżesza. Był twórcą projektu kopuły bazyliki św. Piotra w Rzymie i autorem fresków w Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie.

3. Na podstawie jego rzeźby David omówimy sobie cechy rzeźby renesansowej.

Omówione rzeźby renesansowej David:

- akt męczyzny tego nie mogło być w średniowieczu, nago malowano tylko Adama i Ewę, „głównie ku przestrodze”
- widzimy tutaj zastosowaną zasadę kontrapostu – przeniesienie ciężaru ciała na jedną nogę, w celu zdynamizowania postaci
- zastosowany kanon = postać jest „wymiarowa”, głowa 8 razy w długości ciała... idealizacja postaci.
- temat: biblijna postać

VI. MALARSTWO RENESANSU

1. Drugim przykładem, w którym szczególnie wyraźny jest wpływ antyku jest obraz Sandra **Botticelli** „Narodziny Wenus”. Sandro Botticelli (ok.1445 – 1510) włoski malarz, malował freski, obrazy religijne i mitologiczne . W zeznaniu podatkowym ojca możemy wyczytać, że Botticelli, czyli po włosku beczułka to przydomek starszego brata. Sandro zamieszkał u niego, ponieważ jak zeznał ojciec był to chłopiec trzynastoletni, bardzo chorowity, a ojciec miał garbarnię – co było niezdrowym otoczeniem. Stąd przydomek Botticelli. Ojciec zeznał też, że Sandro chodzi do szkoły – jak na trzynastolatka to dość długą edukację otrzymał. Nie wiadomo czy to prawda, ponieważ w takich zeznaniach często opisuje się dzieci jako niezdolne do pracy, chorowite, wręcz chodzące nieszczęścia... w nadziei otrzymania ulg finansowych. „Narodziny Wenus” to *pierwsze dużych formatów dzieło o świeckiej, mitologicznej tematyce*(172,5 cm – 278,5). Gombrich pisząc o Wenus zauważa: „Jest ona tak piękna, że nie dostrzegamy jej dziwnie wydłużonej szyi. Jej spadzistych ramion i niezręcznego połączenia lewego ramienia z ciałem.”
2. Omawiając obraz zwrócić uwagę
 - tematykę: mitologiczna
 - wyrażenie ruchu samego w sobie
 - osoby: Wiatr Zachodni –Zefir z żoną Florą, Wenus i jedna z Hor nimfa (dama towarzysząca, personifikacja wiosny)
 - długie palce, piękne paznokcie, precyzyjne kontury – cechy malarstwa Botticelli.
 - róża – kwiat poświęcony Wenus, ale Flora to jest również partonka kwiatów
 - Wenus z piany morskiej, inaczej Afrodyta – nawiązanie do antyku, jakby wykuta w marmurze, naśladowanie pozy antycznej, kontrapost, poza skromna, naga.
 - Botticelli zaakcentował strukturę kostną postaci, malował twarze o ładnych nosach, wysokich kościach policzkowych i mocno zarysowanych szczękach.
 - pomarańczowy gaj –złote żyłkowania w liściach, drzewa o pozłacanych pniach, wenus przesyciła gaj swoją boską obecnością
 - stylizacja fal
 - szczyt mody – mirt wieczna młodość – wysoko przepaska z róż
3. Renesans to epoka malarstwa portretowego. Ponieważ człowiek zaczął się coraz bardziej liczyć, pragnął mieć obraz samego siebie. Znane były nazwiska artystów i wiadomo było, gdzie takie takie obrazy, u kogo zamawiać. Funkcja obrazu zresztą

zmienia się. Jest to teraz „okno na świat”. Starano się malować zgodnie z regułami światła – cienia oraz perspektywy. Powstawały szkoły, które zalecały realizm malarski, między innymi nieukrywanie wad fizycznych postaci malowanej.

- Leonardo da Vinci, twórca, o którym możnaby opowiadać godzinami stworzył dzieło, o którym powiedział: „zdarzyło mi się namalować obraz prawdziwie boski”, chociaż na ogół nie był zadowolony ze swoich dzieł i większość z nich nigdy nie dokończył lub jedynie naszkicował. Największy geniusz renesansu (1452 – 1519) i nie tylko... G. Vasari napisał o nim: „Zazwyczaj dary niebios spływają na ludzi w sposób naturalny, a w nadnaturalny łączą się w jednym człowieku wraz z pięknem, wdziękiem, talentem. Wybraniec takiego losu wydaje się niebiański, a inni zostają w tyle.” Malarz, teoretyk malarstwa, rzeźbiarz, anatom, optyk, wynalazca, filozof, architekt, inżynier, botanik, geolog, matematyk. Miał też swoje wady: nie potrafił nauczyć się języków starożytnych przez co nigdy nie był doceniany w gronie tzw. renesansowych humanistów. Pisząc list do Lodovica Sforzy opisywał jakie może dla niego budować maszyny wojenne, chociaż sam uważał wojnę za „pazzia bestialissima”, czyli zwierzęce obłąkanie. Sam nie dbał o swoje dzieła, np.: „Ostatnia wieczerza” zbladła jeszcze za jego życia, ponieważ malował ją nie tradycyjnie metodą al fresco, ale farbami olejnymi.

- Zanim przejdziemy do omówienia obrazu Mona Lisa posłuchajcie wiersza, jak o nim napisał Herbert:

„tłusta i niezbyt ładna Włoszka
Na suche skały włos rozpuszcza

Od mięsa życia odrąbana
Porwana z domu i z historii

Tyka jej regularny uśmiech
Głowa wachadło nieruchome
Oczy jej marzą w nieskończoność
Ale w spojrzeniach tkwią ślimaki

Między czarnymi jej plecami
Które są jakby księżyc w chmurze
A pierwszym drzewem okolicy
Jest wielka próżnia piany światła”

- Jak wam się podoba wiersz? Zwróćcie uwagę na sformułowanie: „tyka jej regularny uśmiech” Mówią, że malarstwo jest MILCZĄCĄ POEZJĄ, więc teraz tę „poezję” poanalizujemy. Przyszedł czas na najsłynniejszy obraz świata - „Mona Lisa” („Gioconda”):

- kto jest na obrazie: sam twórca, Madonna Lisa Di Antonio Maria Gherardini – żona Francesca Giocondo; la gioconda – radosna – kochanka Juliana Medyceusza

- reklamy, kontynuacje i nawiązania: namalowano ten obraz z wąsami, namalowano Mona Lise nagą

- wizerunek kobiety w renesansie a kobiety Rubensa

- brakujące brwi

- dymne kontury, włosy, technika **SFUMATO** Technika w malarstwie olejnym, stopniowe, łagodne przejścia partii ciemnych do jasnych, powodujące mglisty efekt. Jedno z najbardziej znaczących malarskich osiągnięć Leonarda da Vinci.

- Nieprawdopodobna sceneria. Skalisty krajobraz przywołuje na myśl inny obraz – „Madonna wśród skał”. **Rafaël Santi** to inny malarz malujący madonny był włoskim malarzem i architekt (1483 – 1520), jeden z największych artystów epoki renesansu. Malował Madonny („Madonna Sykstyńska”), portrety („Leon X z kardynałami”), freski watykańskie, kierował budową Bazyliki św. Piotra w Rzymie. Tutaj jest ważny z tego względu, że Vinci był portrecistą świeckim, Santi - malarzem Madonn, wizerunków religijnych.

- ścieg na sukience – popis artysty

- Leonardo: oczy „ okna ciała człowieka, w których odbija się piękno świata, dzięki któremu dusza rada pozostaje w więzieniu ciała”

- tajemniczy uśmiech z lewej strony ciągnie oko w dół, z prawej w górę. Ta wizualna przepychanka sprawia, że dostrzegamy migotanie w kaciku ust, to „tykanie” jej ust. Ona się śmieje jedna połową ust i oczami.

- rękawy – w góry malowane bardziej miękko, stąd wiemy, że obraz powstawał długo.

- ciemne barwy, jasna skóra, zielonkawość od czyszczenia

- zachwycające ręce, podkreślają spokój postaci. Leonardomalował pierwsze popiersia portretowe, w których ramiona i dłonie stają się elementami charakterystyki postaci.

Inny znany obraz: „Dama z łasiczką” (Muzeum Czartoryskich w Krakowie.)

7. Leonardo da Vinci malował różnymi technikami, również nowymi wówczas *farbami olejnymi*. Farby olejne to mieszanka powstała z pigmentu, czyli drobno zmielonego barwnika – substancji organicznej – z oślin lub z ziemi, zawieszona w płynnym spoiwie, które wysycha. Do naturalnych spoiw należy: białko jaja / tempera/, woda i olej makowy lub lniany. Zalety: trwałość i plastyczność, tworzy trwałą powierzchnię, można na niej budować cienkie, przezroczyste warstwy, oraz tworzyć drobne detale. Mistrzem malarstwa olejnego był Jan van Eyck, w jego obrazach można zauważyć doskonałe wykorzystanie tej techniki w tworzeniu na przykład: złudzenia blasku słonecznego.

8. Jan van Eyck jest przedstawicielem malarstwa niderlandzkiego, (ok. 1390 – przed 1441), jeden z twórców malarstwa nowożytnego, zwłaszcza portretu, nowatorskie rozwiązania problemów światła, perspektywy, ujmowania i powiązania postaci z otoczeniem, udoskonalił technikę olejną. Obrazy religijne, portrety („Portret małżonków Arnolfini”), miniatury. Omawiając malarstwo niderlandzkie należy pamiętać o innym jeszcze przedstawicielu, porównywanym ze względu na zainteresowania teoretyczne do Leonadra da Vinci – **Albrecht Dürerze**; był to niemiecki malarz, grafik, teoretyk sztuki (1471 – 1528); tworzył: drzeworyty „Apokalipsa”, miedzioryty „Menancholia”, portrety, kompozycje religijne „Czterej apostołowie”. Pisał traktaty o perspektywie i proporcjach ludzkiego ciała.

9. Będziemy omawiać dzieło Jana Van Ecka: „Portret małżonków Arnolfini”, inaczej nazywany „Zaślubiny małżonków Arnolfini”. Obraz ten można rozpatrywać pod trzema kątami:

- jako portret dwóch osobistości

- jako zapis aktu małżeństwa

- jako komentarz do tematu obowiązków małżeńskich w XV wieku

10. Omawiając to dzieło należy zwrócić uwagę na:

- postacie: Giovanni Arnofini i Giovanna Cena – dwa znakomite rody, dlaczego wzięli ślub w niderlandach? Może to jednak nie jest jego prawowita małżonka?
- nad lustrem podpis i data: 1434r gotyckie litery: tu był... może twórca był świadkiem na ślubie?
- zaślubiny: XV wiek małżeństwo w domu, dwóch świadków
- jedna świeczka – oko Boga – płodność, bo w pobliżu łóżka
- kryształowy różaniec – prezent zaręczynowy, kryształ czystość, cnota obowiązek pobożności.
- owoce – pomarańcze, rajskie owoce, importowane, metafora grzesznych instynktów uświęconych przez sakrament małżeństwa
- złączone dłonie – zaślubiny, echo w ramionach kandelabra
- św. Małgorzata (patronka urodzin) lub św. Marta (patronka pań domu), obu towarzyszył smok, miotła
- nie mieli dzieci, rozstali się
- łóżko ważne, bo potomek, czerwona barwa, bo namiętność.
- bogactwo: ubiory, dywan, importowane owoce
- ubiory- zielona suknia ślubna – brzuch oznaka piękna – podkreślał przyszłą brzemienność, on skromnie, zgodnie z modą dworską.
- buty pozrzucone: odbywa się uroczystość religijna, czerwone Giovanni blisko łóżka, męzowskie blisko świata zewnętrznego.
- w tamtym czasie wierzono, że dotknięcie ziemi bosą stopą zapewnia płodność.
- piesek – wierność, beztroska, popis umiejętności twórczych
- stacje drogi krzyżowej 10 z 14 w ramie lustra.

11. Ostatnie hasło z krzyżówki niderlandzki malarz **Hieronim Bosch** – „Ogród rozkoszy ziemskich” (1450 – 1516). Ostatni i największy malarz średniowiecza. Namalował „Ogród rozkoszy ziemskich”, w którym pokazał ludzkie występki i konsekwencje pierwszego i według niego największego grzechu – pożądlivości. Omawiam go jako ostatniego i przy tej epoce dlatego, że zazwyczaj jest omawiany w podręcznikach dotyczących renesansu i dlatego, że chyba fnatazja twórcy wykroczyła poza ramy twórczości renesansowej. Zaryzykowałabym nawet hasło: „pierwszy surrealista”.

VII. ZAKOŃCZENIE

Zadanie domowe: wykonanie plakatu (można po dobrać się w pary), reklamującego podróż do epoki renesansu.

Dziękuję za wspólne zajęcia. Mam nadzieję, że dzięki nim zechcecie przede wszystkim odkrywać w każdej epoce coś interesującego, zaskakującego coś co przetrwało do naszych czasów. Z epoki renesansu przetrwały m.in.: dzieła, kult człowieka i kult nauki.